

รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์

ประสิทธิภาพการผลิตและการตลาดข้าวอินทรีย์ จังหวัดสุรินทร์และยโสธร

Production Efficiency and Marketing of Organic Rice in Surin and Yasothon Province

ปรเมศร์ อัสวเรืองพิภพ

โอปอล์ สุวรรณเมฆ

ได้รับทุนสนับสนุนงานวิจัยจากเงินงบประมาณรายได้ ประจำปีงบประมาณ 2556

วิทยาลัยการบริหารและการจัดการ

สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง

ชื่อโครงการ ประสิทธิภาพการผลิตและการตลาดข้าวอินทรีย์จังหวัดสุรินทร์และยโสธร
หัวหน้าโครงการวิจัย นายปรเมศร์ อิศวเรืองพิภพ สาขาวิชาบริหารธุรกิจเกษตร
วิทยาลัยการบริหารและจัดการ
ผู้ร่วมโครงการ ผศ.ดร.โอปอล์ สุวรรณเมฆ สาขาวิชาการจัดการธุรกิจเกษตรและ
อุตสาหกรรมอาหาร วิทยาลัยการบริหารและจัดการ
ประจำปีงบประมาณ 2556

บทคัดย่อ

จังหวัดสุรินทร์และยโสธร เป็นจังหวัดนาร่องในการผลิตข้าวอินทรีย์อีกจังหวัดหนึ่ง โดยได้ประกาศนโยบายเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติให้สุรินทร์เป็นเมืองเกษตรอินทรีย์ปลอดสารเคมีและสารพิษ เพื่อเป็นทางเลือกหนึ่งให้แก่เกษตรกรในการพัฒนาอาชีพการเกษตรให้ทันกระแสโลกและลดปัญหาดังกล่าว อย่างไรก็ตามถึงแม้การผลิตและการตลาดข้าวอินทรีย์จะได้รับการส่งเสริมจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชน แต่การขยายพื้นที่ข้าวอินทรีย์ยังมีไม่มากนัก เนื่องจากความผันผวนของราคาและต้นทุนการผลิต ทำให้เกษตรกรขาดแรงจูงใจในการดำเนินการผลิต แนวทางหนึ่งที่สามารถช่วยลดผลกระทบทางหนึ่งได้ คือการหาทางเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตว่าควรจะมีการปรับเปลี่ยนการใช้ปัจจัยการผลิตอย่างไรที่จะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตได้ รวมถึงการศึกษาถึงปัจจัยใดที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงของประสิทธิภาพการผลิตเพื่อนำมาสู่ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในการส่งเสริมการผลิตข้าวอินทรีย์ที่เหมาะสมต่อไป

กลุ่มประชากรที่ใช้ในการศึกษาเป็นเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการเกษตรอินทรีย์จังหวัดสุรินทร์และยโสธรและได้รับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์จากกรมวิชาการเกษตร ภายใต้การกำกับของ มคอข. จำนวน 400 ราย โดยจะดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลการผลิตและการตลาดข้าวอินทรีย์ในช่วงเวลา ตุลาคม พ.ศ.2555-พฤษภาคม พ.ศ.2556

ข้อมูลทั่วไปทางด้านลักษณะพื้นฐานส่วนบุคคล กลุ่มเกษตรกรตัวอย่างที่ได้จากการสำรวจมีส่วนใหญ่เป็นเพศชายร้อยละ 58.8 มีระดับการศึกษาประถมศึกษาร้อยละ 79.2 มีสถานภาพสมรสร้อยละ 80.0 ลักษณะครอบครัวเป็นครอบครัวเดี่ยวถึงร้อยละ 90.8 มีอายุเฉลี่ย 53.9 ปี และมีจำนวนสมาชิกในครอบครัวเฉลี่ย 4.8 คน หรือประมาณ 5 คน

สภาพการผลิตข้าวอินทรีย์ กลุ่มตัวอย่างเกษตรกรที่ทำการสำรวจมีจำนวนพื้นที่ที่ใช้ในการผลิตข้าวอินทรีย์เฉลี่ย 16.4 ไร่ต่อครัวเรือน ซึ่งพื้นที่เพาะปลูกมีระยะการปรับเปลี่ยนระบบการผลิตจากเคมีเป็นอินทรีย์เฉลี่ย 34.5 เดือน เกษตรกรมีประสบการณ์ในการปลูกข้าวอินทรีย์ 6.9 ปี มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนที่ช่วยงานด้านการเกษตรเฉลี่ย 2.6 คนต่อครัวเรือน และเกษตรกรมีการเข้า

ร็อบบรึมเก็ยวกับการปลูกข้าวอินทรีย์เฉลี่ย 4.5 ครั้งต่อคน สำหรับการได้รับข้อมูลข่าวสารสำคัญได้แก่ ผู้นำกลุ่ม/ชุมชน ปัญหาที่มักประสบในการผลิต ได้แก่ พื้นที่เพาะปลูกข้างเคียงใช้สารเคมี ภัยแห้ง ฝนไม่ตกตามฤดูกาล พบวัชพืชเป็นจำนวนมาก มีแมลงรบกวน ต้องใช้แรงงานเป็นจำนวนมาก ซึ่งในพื้นที่ทำการสำรวจมีค่าแรงงานจ้างเฉลี่ย 228.9 บาทต่อคนต่อวัน ทางด้านการตลาดข้าวอินทรีย์ ผลผลิตที่ได้เกษตรกรมีการกระจายไปยังพ่อค้าในท้องถิ่นมากที่สุด โดยมีวิธีการขายสำคัญ คือ นำไปส่งให้ผู้ซื้อในแหล่งรับซื้อ และราคาที่ได้รับซื้อนั้นถูกกำหนดโดยพ่อค้าที่มารับซื้อ อยู่ที่เฉลี่ย 20.3 บาทต่อกิโลกรัม สำหรับแหล่งข้อมูลข่าวสารที่เกษตรกรได้รับเกี่ยวกับการตลาด ได้แก่ เจ้าหน้าที่รัฐหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ในการวิเคราะห์ประสิทธิภาพการผลิตข้าวอินทรีย์ พบว่า มีค่าประสิทธิภาพทางเทคนิคเฉลี่ย 0.71 แสดงว่า การใช้ปัจจัยการผลิตของเกษตรกรตัวอย่างยังไม่มีประสิทธิภาพเต็มที่หรือกล่าวได้ว่าการผลิตข้าวอินทรีย์ยังสามารถเพิ่มประสิทธิภาพทางเทคนิคได้อีกร้อยละ 29 และผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพในการผลิตข้าวอินทรีย์ ได้แก่ อายุของเกษตรกรตัวอย่าง (ปี) ระดับการศึกษาของเกษตรกรตัวอย่าง (จำนวนปีที่ศึกษา) และ ตัวแปรหุ่นลักษณะครอบครัว (เดี่ยวหรือขยาย) ซึ่งตัวแปรทั้ง 3 นี้มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพในการผลิตข้าวอินทรีย์อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05

ข้อเสนอแนะ

1. อายุของเกษตรกรผู้ปลูกข้าว การศึกษาพบว่าหากเกษตรกรยิ่งมีอายุที่มากขึ้น ก็มีแนวโน้มจะทำการผลิตได้เก่งได้ดี ซึ่งสำหรับเกษตรกรอินทรีย์แล้วนั้น การผลิตในระบบนี้ไม่ได้เป็นการผลิตที่ใช้เทคโนโลยีที่ซับซ้อน ในทางกลับกัน เป็นการผลิตที่สามารถอยู่ร่วมกันได้กับระบบนิเวศของชุมชนท้องถิ่นด้วย

2. ระดับการศึกษา จากการศึกษาพบว่าหากเกษตรกรยิ่งมีการศึกษาที่สูงขึ้น ก็มีแนวโน้มจะทำการผลิตได้ดี สำหรับเกษตรกรอินทรีย์แล้วนั้น ความรู้ ความเข้าใจ ที่มากขึ้น เมื่อมีนัยยะจากจำนวนปีที่ศึกษา เป็นผลบวกต่อการเพิ่มประสิทธิภาพในการผลิตข้าว จึงสามารถเข้าใจได้ ว่าหากสนับสนุนการเรียนรู้ที่มากขึ้น แล้ว เกษตรกรเหล่านั้นจะสามารถพัฒนาศักยภาพของตน ในการผลิตข้าวได้ดีขึ้นด้วย

3. การเป็นครอบครัวขยาย หรือครอบครัวที่มีสมาชิกในครัวเรือนที่ใหญ่ นอกจากพ่อ-แม่-ลูกแล้ว ยังมีญาติพี่น้อง ปู่ย่าตายายและลูกหลานอยู่ร่วมกัน จะส่งผลทางบวกต่อประสิทธิภาพการผลิตข้าวอินทรีย์ ซึ่งแสดงให้เห็นจากการดำรงชีวิตของคนไทยในสังคมชนบทที่ยังเป็นสังคมเกษตรกรรม ต้องอาศัยแรงงานจากครอบครัวในการทำเกษตร บางครั้งอาจได้ความหลากหลายในอาชีพ ที่จะสามารถเกื้อกูลกันได้ และหากมีญาติผู้ใหญ่อาศัยอยู่ด้วยก็สามารถดูแลให้การอบรม และทางกลับกัน การผลิตที่ไม่มีสารเคมีก็จะช่วยให้สมาชิกครัวเรือนทุกคนมีคุณภาพชีวิตที่ดีด้วย

กิตติกรรมประกาศ

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์นี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดีด้วยความร่วมมือของทุกส่วนที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งเกษตรกรผู้ปลูกข้าวอินทรีย์ที่อนุเคราะห์ข้อมูลในการศึกษา ผู้ช่วยนักวิจัยคุณเกษม ที่เสียสละเวลาและทุ่มเทอย่างยิ่งในการเก็บรวบรวมข้อมูล คุณอภิสร อุ่นอบ เจ้าหน้าที่วิทยาลัยการ บริหารและจัดการที่ช่วยอำนวยความสะดวกทางด้านเอกสารการวิจัยต่างๆ

ขอขอบคุณวิทยาลัยการบริหารและจัดการ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหาร ลาดกระบังที่สนับสนุนทุนวิจัยจากเงินงบประมาณรายได้ ประจำปีงบประมาณ 2556

สุดท้ายนี้ คณะผู้วิจัยขอขอบคุณทุกท่านทั้งที่กล่าวถึงและไม่ได้กล่าวถึง ณ ที่นี้ ที่มีส่วน เกี่ยวข้องสนับสนุนให้รายงานฉบับนี้สำเร็จลุล่วงด้วยดี

ปรเมศร์ อัสวเรืองพิภพ

โอปอล์ สุวรรณเมฆ

ตุลาคม 2556

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย

กิตติกรรมประกาศ

สารบัญ

สารบัญตาราง

บทที่ 1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย	2
ขอบเขตของโครงการวิจัย	2
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับของโครงการวิจัย	3
นิยามศัพท์	3
บทที่ 2 การทบทวนวรรณกรรม	4
แนวคิดด้านการการวัดประสิทธิภาพ	4
แนวคิดเกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์และการผลิตข้าวอินทรีย์	5
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	9
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	13
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	13
วิธีวิจัยและเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	13
วิธีรวบรวมข้อมูล	13
วิธีวิเคราะห์ข้อมูล	14
บทที่ 4 ผลการวิจัย	15
สภาพการผลิตและการตลาดข้าวอินทรีย์จังหวัดสุรินทร์และยโสธร	15
การวิเคราะห์ประสิทธิภาพการผลิตข้าวอินทรีย์	22
การวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพในการผลิตข้าวอินทรีย์	23
บทที่ 5 สรุปและข้อเสนอแนะ	25
สรุป	25
ข้อเสนอแนะ	27
เอกสารอ้างอิง	29
ภาคผนวก	31

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
4.1 ข้อมูลทั่วไปทางด้านลักษณะพื้นฐานส่วนบุคคล	15
4.2 จำนวนพื้นที่ ประสิทธิภาพ และการเข้าอบรมการผลิตข้าวอินทรีย์	16
4.3 แหล่งข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการผลิตข้าวอินทรีย์	17
4.4 ลักษณะและสภาพของพื้นที่เพาะปลูกข้าวอินทรีย์	17
4.5 วัสดุที่ใช้แทนธาตุอาหาร	19
4.6 พันธุ์ข้าวและวิธีปลูกข้าวอินทรีย์	19
4.7 การควบคุมวัชพืช โรค และแมลงในนาข้าว	20
4.8 วิธีการเก็บเกี่ยวผลผลิตและการจัดการหลังการเก็บเกี่ยว	21
4.9 ปริมาณผลผลิต และการจัดสรรผลผลิต	21
4.10 ข้อมูลสภาพการตลาดข้าวอินทรีย์	22
4.11 ค่าทางสถิติที่สำคัญของตัวแปรปัจจัยการผลิตและผลผลิต ที่ใช้ในการวิเคราะห์ประสิทธิภาพ	23
4.12 ระดับประสิทธิภาพทางเทคนิคการผลิตข้าวอินทรีย์	23
4.13 ผลการประมาณค่าสัมประสิทธิ์ของปัจจัยต่างๆ ในแบบจำลองความมีประสิทธิภาพทางเทคนิค	24